

საბიუჯეტის III პირის გრავოლოგიის ნიშანი დრო-პილოთა პიკვაღ,
გეორგა და მესამე ჯგუჯუჯუში

(ისინი აშენებდნენ თუ აშენებდნენ? იზრდებოდნენ თუ იზრდებოდნენ?
გაფითრდნენ თუ გაფითრდნენ? მოვიდნენ თუ მოვიდნენ?
შეჭკითხებოდნენ თუ შეჭკითხებოდნენ?)

1. ეს საკითხი ეხება:

- ა) ყველა ზმნას ნამყო უსრულსა (უწყვეტელსა) და კავშირებითს პირველში;
- ბ) -დ-თი ნაწარმოებ ვნებითს ზემოხსენებული ორი დროის გარდა აგრეთვე ნამყო ძირითადსა (წყვეტილსა) და კავშირებითს მეორეში;
- გ) ნამყო ძირითადსა (წყვეტილსა) და კავშირებითს მეორეში იმ ზმნებს, რომელთა ფუძეც დ-თი ბოლოვდება;
- დ) ორპირიან გარდაუვალ ზმნებს თურმეობითს მეორესა და კავშირებითს მესამეში.

მაგალითები:

ა) ნამყო უსრული (უწყვეტელი): რას შვრებოდა?

ის აკეთებ-და-ა — ისინი აკეთებ-დ-ენ ან აკეთებ-დ-ენ; ის ხსნი-და-ა — ისინი ხსნი-დ-ენ ან ხსნი-დ-ენ.

ასეთ შემთხვევაში -დ- დროის საწარმოებელი სუფიქსია, -ენ ან -ნენ — მესამე პირის გრავოლოგიის ნიშანი.

კავშირებითი პირველი: რას უნდა შვრებოდეს?

ის უნდა აკეთებ-დ-ეს — ისინი უნდა აკეთებ-დ-ენ ან აკეთებ-დ-ენ; ის უნდა ხსნი-დ-ეს — ისინი უნდა ხსნი-დ-ენ ან ხსნი-დ-ენ.

ბ) ნამყო ძირითადი (წყვეტილი): რა ქნა?

ის დასახლ-და-ა — ისინი დასახლ-დ-ენ ან დასახლ-დ-ენ.

ამგვარ ზმნებში -დ- ვნებითს გვარს აწარმოებს, -ენ ან -ნენ მესამე პირის გრავოლოგიის ნიშანია.

კავშირებითი მეორე: რა უნდა ქნას?

ის უნდა დასახლ-დ-ეს — ისინი უნდა დასახლ-დ-ენ ან დასახლ-დ-ენ.

გ) ნამყო ძირითადი (წყვეტილი): რა ქნა?

ის მოვიდ-ა — ისინი მოვიდ-ენ ან მოვიდ-ენ.

აქაღ-ენ ან -ნენ მესამე პირის გრავოლოგიის ნიშანია, -დ კი ზმნის ფუძეს განეკუთვნება.

კავშირებითი მეორე: რა უნდა ქნას?

ის უნდა მოვიდეს — ისინი უნდა მოვიდნენ ან მოვიდნენ.

დ) თურმეობითი მეორე: რა ექნა?

ის შეჰკითხებოდა — ისინი შეჰკითხებოდნენ ან შეჰკითხებოდნენ.

კავშირებითი მესამე: რა უნდა ექნას?

ის უნდა შეჰკითხებოდეს — ისინი უნდა შეჰკითხებოდნენ ან შეჰკითხებოდნენ.

ამ ფორმათა -დ დროის საწარმოებელი სუფიქსია ისევე, როგორც ნამყო უსრულში (უწყვეტელში), -(ე)ნ, -ნენ კი მესამე პირის მრავლობითის დაბოლოებაა.

ამათვე ეკედლება ერთპირიანი და ორპირიანი დინამიკური ზმნები თბება ტიპისა, სახელდობრ: აწყყო: ის რჩება, წყრება, ქრება; ის მას ურჩება, უწყრება, უქრება. ნამყო ძირითადი (წყვეტილი): ის დარჩა, გაწყრა, გაქრა, მაგრამ: ისინი დარჩნენ თუ დარჩენ, გაწყრნენ თუ გაწყრენ, გაქრნენ თუ გაქრენ, გაუწყრნენ, თუ გაუწყრენ? კავშირებითი II: ის რომ დარჩეს, გაწყრეს, გაქრეს, მაგრამ: ისინი რომ დარჩნენ თუ დარჩენ, გაწყრნენ თუ გაწყრენ, გაქრნენ თუ გაქრენ, გაუწყრნენ თუ გაუწყრენ?

2. ძველ ქართულში ზემოაღნიშნულ ფორმებში -ნენ დაბოლოება არ ყოფილა გამოყენებული; ნამყო დროებში: ნამყო უსრულსა (უწყვეტელსა), ნამყო ძირითადასა (წყვეტილსა) და თურმეობით II-ში იხმარებოდა -ეს სუფიქსი, ხოლო კავშირებითში (პირველსა და მეორეში) — -ე-ნ; მაგ.: იგინი აშენებდეს, წარვიდეს... უნდა აშენებდეს, წარვიდეს...

3. ახალ სალიტერატურო ქართულში უკანასკნელი 100 წლის მანძილზე -დ-ნენ ძალზე გავრცელებულია. მას ხმარობდნენ ნ. ლომოური, რ. ერისთავი, ილ. ჭავჭავაძე, შ. არაგვისპირელი... იგი ერთადერთი დაბოლოებაა თანამედროვე სალიტერატურო ენაში, -დ-ნენ გაბატონებულია აკაკი წერეთლის, გ. წერეთლისა და ვაჟა-ფშაველას ნაწერებში.

-დ-ნენ-ში პირველი ნ ისტორიით არაა გამართლებული: იგი ანალოგიითაა გაჩენილი.

4. -დ-ნენ და -დ-ენ დაბოლოება თანამედროვე სალიტერატურო ქართულში თ ა ნ ა მ თ ხ ვ ე უ ლ ფ ო რ მ ა თ ა გ ა ს ა რ ჩ ე ვ ა დ ა რ ი ხ მ ა რ ე ბ ა . ვინც -დ-ნენ-ს ხმარობს, ხმარობს მას ნამყო უსრულშიც (უწყვეტელშიც) და კავშირებითს პირველშიც (ის აკეთებდა — ისინი აკეთებდნენ; ის უნდა აკეთებდეს — ისინი უნდა აკეთებდნენ...), ნამყო ძირითადასა (წყვეტილსა) და კავშირებითს მეორეშიც (ის დასახლდა — ისინი დასახლდნენ; ის უნდა დასახლდეს — ისინი უნდა დასახლდნენ)... და ეს მიუხედავად იმისა, რომ მრავლობითის მესამე პირში ერთმანეთს ემთხვევა სხვადასხვა დროის ფორმები. ასევე ვანურჩევლად იხმარება -დ-ნენ ზემოხსენებულს დროებში: ისინი აკეთებდენ — ისინი უნდა აკეთებდენ... ისინი დასახლდენ — ისინი უნდა დასახლდენ... თანამთხვეულ ფორმათა გასარჩევად ამ ორი დაბოლოების შეგნებულად გამოყენება ხელოვნური იქნებოდა, რადგანაც თვით ენაში გარჩევისადმი მიდრეკილება არ არსებობს.

ამრიგად:

1. დ-ს შემდეგ (ფუძისეულია იგი თუ დროის მაწარმოებელი) როგორც ნამყო უსრულში (უწყვეტელში), ისე კავშირებითს პირველში, ნამყო ძირითადში (წყვეტელში), კავშირებითს მეორეში, თურმეობითს მეორეში და კავშირებითს მესამეში — ყველგან უნდა იხმარებოდეს -ნენ დაბოლოება, რადგანაც ის

ა) გაბატონებულია თანამედროვე სალიტერატურო ქართულში და
ბ) მარტივია წარმოების მიხედვით (ყველა ზმნა ერთნაირი დაბოლოებით გვე-
ვლინება).

მაშასადამე, უნდა ითქვას და დაიწეროს: აკეთებდნენ, ხატავდნენ, მოვიდნენ,
დასახლდნენ, შეპკითხებოდნენ.

2. ეს წესი მთლიანად ვრცელდება თბება ტიპის დინამიკურ ზმნებზე, რო-
გორცაა: რჩება, ქრება, წყრება, ჰკნება და სხვა ზმნები, აგრეთვე შესაბამისი
ორბირიანები (უჭრება, უჭკნება...), რომელთაც მრავლობითში -ნ არ ჰქონდათ,
და ახალ ქართულში იჩინენ. მაშასადამე, უნდა ითქვას და დაიწეროს როგორც
ნამყო ძირითადში (წყვეტილში), ისე კავშირებითს მეორეში და თურმეობითს
მეორესა და კავშირებითს მესამეში: დარჩნენ, გაქრნენ, გახვნენ... გაუწყრნენ,
გასწყრომოდნენ (ისინი მას).